

Handlingsplan for universell utforming 2015-2019

Regjeringens handlingsplan for 2015-2019 ble lagt frem av barne- likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne på en innspillskonferanse i regi av Norsk Design- og Arkitektursenter (DOGA) den 29. januar 2016. Velferdsteknologi har en sentral plass i handlingsplanen. Standard Norge holdt innlegg om standarder som redskap for å oppnå universell utforming av velferdsteknologi, og om rapportene som vi har utviklet om dette temaet.

Standardisering

Handlingsplanen for universell utforming inkluderer blant tiltakene standardisering som et sektorovergripende tiltak (SO2). Planen legger vekt på at «standarder som gir faglige råd og retningslinjer for hvordan universell utforming skal gjennomføres på ulike områder representerer viktig veiledningsmateriale». Standard Norges arbeid med standarder for universell utforming og hvordan disse prosjektene bringer sammen ulike interesser omtales også, ved siden av omtale av SAGA arbeidet. Handlingsplanen bekrefter at arbeidet skal videreføres og at det i tillegg vil bli vurdert nærmere standarder på området hverdagsteknologi, velferdsteknologi og forbrukerprodukter. Videre vurderes det å «iverksette FoU-prosjekter som kan bidra til å avklare funksjonskrav om universell utforming og tilgjengelighet. Arbeidet koordineres med aktuelle departementer og direktorater». Dette tiltaket har Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet som ansvarlig fagdepartement.

Innholdet i handlingsplanen

Handlingsplanen er inndelt i fagkapitler, med en generell innledning om universell utforming og betydningen av dette for bl.a. å få flere i arbeid og utdanning med den samfunnsøkonomiske gevinsten dette innebærer. Bl.a. heter det at «beregninger viser at det vil gi en samfunnsøkonomisk gevinst på 13 mrd. kroner over en ti-års periode dersom arbeidsdeltakelsen blant funksjonshemmede øker med 5 %. Det vil gi en besparelse på de offentlige budsjetter på 10 mrd. kroner.» Som eksempel på samfunnsøkonomisk lønnsomme tiltak nevnes installasjon av heis i eksisterende leilighetsbygg; universell utforming av busser og holdeplasser og tilgjengelighetstiltak i bygninger og uteområder. Videre pekes det på behovet for å samordne innsatsen systematisk gjennom en handlingsplan, som virkemiddel for å følge opp nye områder som IKT og velferdsteknologi.

Nasjonale mål og strategier for universell utforming er også gjengitt innledningsvis i planen; en visjon om et samfunn der alle kan delta – i tråd med FN-konvensjonen om rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne, som Norge har ratifisert.

IKT og velferdsteknologi

Første fag- og satsingsområde for tiltak er IKT og velferdsteknologi. Innledningsvis nevnes det at det arbeides med en ny stortingsmelding for nasjonal IKT politikk, med fokus på å fornye, forenkle og forbedre offentlig sektor. Universell utforming er en sentral del av IKT-prioriteringene i offentlig sektor. Et konkret mål er at i løpet av fem år skal antallet som ikke er på nett være halvert, fra 270 000 til 135 000. Videre foreslår regjeringen av plikten til universell utforming av IKT også skal dekke opplærings- og utdanningssektoren. – Dette er positivt ettersom det området i dag bare krever individuell tilrettelegging, og dersom krav til universell utforming svekkes i lov om offentlige anskaffelser ville ellers sektoren være svekket i forhold til universell

utforming.

Informasjons- og kommunikasjonsteknologi

Tiltak i handlingsplanen som berører IKT omfatter 14 ulike tiltak:

- Utvide virkeområdet til forskrift om universell utforming av IKT til også å omfatte utdanningssektoren. Dette vil være en viktig utvikling for å hindre at mange elever og studenter ekskluderes fra å ta del i IKT-basert utdanning på like vilkår.
- Utvikle regelverk innen universell utforming og IKT – det nevnes at Difi er i gang med å evaluere standardene i dagens forskrift for automater og at det er aktuelt å vurdere eventuelle andre standarder for nettløsninger. Siden nåværende forskrift ble utarbeidet er det kommet så vel nasjonal som europeisk standard for universell utforming av automater og nettløsninger.
- Program for økt digital deltakelse og kompetanse (Digitel 2017) skal styrke samarbeidet mellom offentlige virksomheter, IKT-næringen og frivillige organisasjoner.
- Tilsyn med virksomheter som har nye IKT-løsninger rettet mot allmenheten skal kontrollere at disse etterlever lov- og forskriftskravene om universell utforming.
- Områdeovervåking, indikatorer og statistikk skal skaffe oversikt over status for universell utforming i offentlig og privat sektor, som grunnlag for utforming av fremtidig politikk og regelverk.
- Informasjon og veiledning for å oppnå digitale løsninger for alle skal formidles av Difi, for virksomheter og interesseorganisasjoner.
- eLæring på området universell utforming av IKT gjennom en nettside (universell utformings-skolen) laget av Difi i 2013.
- Videreutvikling av UnIKT, som er et nettverks- og tilskuddsprogram (tidligere IT-Funk under Norges Forskningsråd) som administreres av Bufdir/Deltasenteret. Standard Norge har tidligere fått finansiert en utredning om universell utforming og velferdsteknologi over dette programmet.
- Talegjenkjenningsverktøy på norsk er et tiltak for utvikling av teknologi som gjør det mulig å styre datamaskiner og diktere tekst ved hjelp av tale. Dette er et område der standardisering vil være et viktig verktøy.
- Prøveordning med ikke-verbal kommunikasjon mellom nødmeldesentralene, rettet i første omgang mot døve og hørselshemmede.
- Universell utforming av statlige nettsteder og automater vil omfatte en rekke tiltak i regi av bl.a. Tolldirektoratet, Brønnøysundregistrene, Kulturdepartementet og andre.
- Universell utforming av NRKs samlede allmenkringkastingstilbud vil omfatte kvantitative krav til tegnspråk, lydtekst og synstolking.
- Bedre tilgjengelighet for publikum til audiovisuelle produksjoner omfatter krav til teksting av all norsk film uavhengig av format og plattform, og krav om synstolking av filmer som mottar statstilskudd.
- Bedre tilgjengelighet til Bokhylla og annet innhold i Nasjonalbibliotekets digitale bibliotek, for synshemmede, dyslektikere og andre brukere av Norsk Lyd- og Blindeskriftsbibliotek.

Standard Norges standarder blir relevante for dette arbeidet, bl.a. NS 11021 Universell utforming -

Tilgjengelige elektroniske tekstdokumenter - Krav til utforming, oppmerking og filformater, NS 11022

Universell utforming - Automater for allmenn bruk - Krav til fysisk utforming og brukerdiallog og NS-EN

301549 Tilgjengelighetskrav som er relevante for offentlig anskaffelse av IKT-produkter og -tjenester i

Europa.

Velferdsteknologi

Når det gjelder velferdsteknologi defineres dette som «teknologisk assistanse som bidrar til økt trygghet, sikkerhet, sosial deltakelse, mobilitet og fysisk og kulturell aktivitet.» Involvering og bedre behandling av pasienter gjennom bruk av velferdsteknologi vektlegges, f.eks. nettbrett og mobile sensorer for kronikere. Imidlertid er omtalen av velferdsteknologi også preget av helseaspektene, og målgruppene eldre og pasientgrupper, heller enn bruk av teknologien for å skape bedre inkludering av personer med funksjonsnedsettelse.

Tiltak som gjelder velferdsteknologi omfatter fire tiltak:

- Innarbeide anbefalinger for universell utforming inn i «Samveis veikart for tjenesteinnovasjon – velferdsteknologi» som er Helsedirektoratets veiledning for tjenestene i å ta velferdsteknologiske løsninger aktivt i bruk, og en sentral del av direktoratets strategi. Universell utforming er relevant for både de tekniske løsningene og for utforming av tjenester. Standard Norge har bidratt med flere rapporter om denne tematikken i 2015.
- Selvdeklareringsordning M-Helse gjelder det økende antall apper som brukes til helserelaterte formål. Det er viktig at verktøyene er sikre i bruk og ordningen skal bidra til dette, det skal vurderes om universell utforming bør være en del av ordningen.
- Forbrukerinformasjon om hverdagsteknologi og praktiske løsninger skal gi oversikt over produkter og bruksområder, herunder pilotprosjekter og utredninger.
- Anbefalinger og standardisering av brukergrensesnitt gjelder produkter og systemer for velferds- og hverdagsteknologi og kommunikasjon mellom dem slik at de kan brukes sammen. Det er avgjørende at retningslinjer utarbeides for å sikre universell utforming, slike retningslinjer skal utarbeides av Helsedirektoratet i samarbeid med Bufdir/Deltasenteret.

Bygg og anlegg, transport, uteområder og digital kommunikasjon

Dette er det andre satsingsområdet i handlingsplanen. Områdene er grunnleggende for likeverdig tilgang for alle til arbeid, utdanning og sosialt liv. Som eksempel på ting som er oppnådd nevnes at volumet av offentlige bygninger med tilgjengelig atkomst (ikke universell utforming) for bevegelseshemmede er økt fra 4 % til 7% fra 2013-2014 - en positiv utvikling, men det viser også hvor mye arbeid som gjenstår for å oppnå målsettingen om et Norge som er universelt utformet innen 2025. Av andre pågående arbeider nevnes Miljødirektoratets Nærmiljøsatsing og Nasjonal transportplan. Tiltak på de forskjellige områdene under dette satsingsområdet omfatter:

Bygg og anlegg

- Ny handlingsplan for universell utforming i Statsbygg skal gjelde for perioden 2015-2020 for å sikre universell utforming av arbeids- og publikumsbygg innen 2025.
- Forskrift om tekniske krav til byggverk stiller krav om universell utforming av publikumsbygg, arbeidsplasser, anlegg og uteområder, mens det stilles tilgjengelighetskrav til boliger, ifølge handlingsplanen.
- Husbankens grunnlån er et annet løpende tiltak som skal fremme boligkvaliteter som tilgjengelighet og universell utforming.
- Husbankens tilskudd til tilpasning av bolig skal også bidra til at personer med funksjonsnedsettelse kan få

tilpasset boligen, basert på økonomisk behovsprøving.

- Husbankens tilskudd til heis og tilstandsvurdering er et annet løpende tiltak.
- Husbankens Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggekvalitet skal bidra til flere miljø- og energigivnlige og universelt utformede boliger, bygninger og uteområder.
- Husbankens investeringstilskudd til heldøgns omsorgsplasser skal bidra til økt tilbud av sykehjemsplasser og omsorgsboliger, og tilskudd krever at plassene er universelt utformet.
- Informasjon om universell utforming foreligger på Husbankens og DiBK nettsider
- Statens byggeskikkpris går til tiltak som bl.a. oppfyller krav til universell utforming.

Standard Norges standarder for universell utforming av bygninger, NS 11001-1 og NS 11001-2 vil være sentralt i sammenheng med disse tiltakene.

Planlegging og uteområder

- Tilskudd til lokal planlegging og universell utforming er rettet inn mot forskning, kompetanseutvikling og god praksis i planlegging.
- Bærekraftig byutvikling og områdesatsing i byer omfatter universell utforming, bl.a. for å få bedre fysiske omgivelser og deltakelse i nærmiljøet.
- Universell utforming i planbehandling skal vurdere fylkesmennenes og fylkeskommunenes oppfølging av universell utforming i planveiledningen og –behandlingen.
- Universell utforming i geografiske informasjonssystemer er et tiltak under Statens kartverk og omfatter bl.a. Tilgjengelighetsportalen, matrikkelen og inkludering i Felles kartdatabase. Et indikatorsett for universell utforming i stedfestet informasjon utvikles, med registrerte data om universell utforming.
- Sikring av viktige friluftsområder omfatter bl.a. tiltak for å bedre tilgjengeligheten for personer med funksjonsnedsettelse.
- Universell utforming av viktige friluftsområder omhandler tilskuddsordningen «Tiltak i statlig sikrede friluftslivsområder» der fysiske hindringer skal reduseres.
- Tilskudd til friluftaktiviteter er en tilskuddsordning for aktiviteter som er lite ressurskrevende og lett tilgjengelig for ulike brukergrupper.
- Formidling av resultater fra nærmiljøetsatsing er et tiltak i regi av Miljødirektoratet som omfatter tilrettelegging for alle.

Standard Norges standard og veiledere for universell utforming av opparbeidete uteområder, NS 11005, blir sentral for mange av disse tiltakene.

Transport

Tiltak på området transport og universell utforming omfatter flere tiltak:

- Sammenhengende reisekjeder er et samarbeid mellom Avinor, Jernbaneverket og Statens vegvesen der tiltak gjennomføres innenfor den enkelte transportsektor og på tvers av sektorer og forvaltningsnivå, i forbindelse med bl.a. knutepunkter.
- Kompetanse og forskning er også et tverrsektorielt samarbeid for kompetanseheving og forskning om universell utforming.
- Drift av infrastruktur og utbedring av mindre hinder er et tverrsektorielt tiltak for å prioritere kostnadseffektive tiltak for utbedring av mindre hindringer som gir bedre tilgjengelighet i perioden.
- Planlegging og gjennomføring av prosjekter er løpende tiltak der man skal ha rutiner for gjennomgang av

universell utforming i prosjekter, bl.a. for å sikre at leverandører har tilstrekkelig kompetanse.

- Kjøp av transporttjenester gjelder oppfølging av universell utforming i forbindelse med anskaffelser.
- Ikt, informasjon og kundetjenester er tiltak for universell utforming på områdene, spesielt informasjonsformidling.
- Nettverk universell utforming for regional og kommunal transport administreres av Bufdir ved Deltasenteret og BLD for å bidra til universelt utformet kollektivtrafikk.

Sektorovergrepene tiltak

Disse tiltakene omfatter flere samfunnsområder. Tiltakene er i regi av BLD og omfatter:

- Nyskappingsprogram for universell utforming skal bidra til bedre brukerbehovsbasert design og foregår i regi av Norsk design- og arkitektursenter.
- Utvikling av universell utforming i standarder gjelder videreføring av tiltak i regi av Standard Norge, bl.a. SAGA sekretariatet og utvikling av nye standarder bl.a. på området velferdsteknologi, hverdagsteknologi og forbrukerprodukter. Det vurderes å iverksette FoU prosjekter for å avklare funksjonskrav om universell utforming og tilgjengelighet.
- Kompetansehevingsprogram i utdanninger ved universiteter og høyskoler er en videreføring av program for utvikling av universell utformingsundervisning.
- Handlingsrom for å utvikle et universelt utformet samfunn er en strategi for bevisstgjøring i samfunnssektorene om konsekvenser av aldringen av befolkningen, og hvordan man skaper løsninger gjennom universell utforming. Bl.a. skal det gjennomføres en utredning bygget på scenarioteknikker i regi av Bufdir v/Deltasenteret.
- Nettverkssamarbeid i kommuner og fylker skal opprettes for å øke kompetansen på universell utforming, ledet av KS.

Blant Standard Norges produkter som er relevant på dette området er informasjonsportalen www.reisekjeden.no, og standardene NS 11022 Universell utforming - Automater for allmenn bruk - Krav til fysisk utforming og brukerdialog, som bl.a. omhandler billettautomater.

Les Regjeringens handlingsplan for universell utforming 2015-2019 her:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/b335313065f440f6bd7cc203a8e0ce2d/regjeringens-handlingsplan-for-universell-utforming-2015-2019-1.pdf>

Se innlegg fra Standard Norge på Norsk Designsenters innspillskonferanse om universell utforming og velferdsteknologi: <https://vimeo.com/154021865>.

Reisekjeden.no er utviklet og oppdateres av

SAMFERDSELSDEPARTEMENTET